

Kolozsvári egyetemek küldöttsége Debrecenben, 1956

Dr. Bodor András történész professzorról beszélget
Sebestyén Kálmán

A Bolyai Tudományegyetem a második világháború utáni romániai magyarság legjelentősebb önálló oktatási és tudományos intézete volt, amelynek 1959-ben történt erőszakos megszüntetése a kisebbségben élő nemzetiség legnagyobb veszteségét jelentette. A Bolyai-kérdés megoldása – az önálló magyar egyetem újraindítása – mind a mai napig a romániai magyarság egyik legfontosabb követelése.

Az alábbi írás a Bolyai-egyetem oktatóinak debreceni látogatásával foglalkozik *dr. Bodor András történész professzor* emlékei, valamint a korabeli sajtóanyag alapján. A beszélgetés során a kolozsvári egyetemi küldöttség egyik vezetője először nyilatkozik a látogatás kulisszatitkairól, azokról az eseményekről, amelyekről a korabeli hivatalos sajtó hallgatott.¹

A kolozsváriak debreceni látogatását megelőzte a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem küldöttségének négynapos (1956. április 21–24. között) Kolozsváron tett látogatása. Hogyan fogadták a vendégeket és miként telt ez a néhány nap a „kincses városban”?

Hát kérem, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem 160 tagú küldöttsége 1956. április 21-én érkezett Kolozsvárra. A pályaudvaron a városi néptanács képviselői, valamint a Babeş és a Bolyai egyetem tanárai, diákjai ünnepélyesen fogadták a vendégeket. Másnap délelőtt az Egyetemiak Háza nagytermében *Gáll Ernő* a Bolyai-egyetem prorektora magyarul, *Cîmpeanu Virgil* a Babeş-egyetem prorektora románul köszöntötte a vendégeket, amelyre *dr. Varga Zoltán*, a debreceni rektor válaszolt. Ezt követte a debreceni diákok előadása, amelyről a helyi sajtó lakonikus tömörséggel tudósított: „A művészegyüttes ének- táncszámokból és szavaltókból álló gazdag műsorát a közönség meleg tapsal jutalmazta. Az előadás végén az IMSZ (Ifjúsunkás Szövetség) Kolozsvár városi bizottsága, valamint a Bolyai és Babeş IMSZ bizottsága küldöttei virágcsokrot nyújtottak át a vendégeknek. A művészegyüttes hétfőn este megismételte műsorát.”²

Milyen programokban vettek részt még a debreceniek?

Hétfőn délelőtt az egyetemi tanárok, diákok meglátogatták a kolozsvári egyetemeket. Engem *Varga Zoltán* rektor látogatott meg, *Imreh István* vendége *Diószegi László* volt, akivel sokat beszélgetett közös kutatási témájakról. A DISZ bizottság tagjai tapasztalatcserén vettek részt a városi IMSZ bizottságnál. A debreceniek megnézték a Botanikus Kertet, felmentek a Fellegvára, megtekintették a Történelmi Múzeumot és lelkesen tapsoltak a Magyar Opera Tosca, illetve a Román Opera Esmeralda előadásán. Kedden pedig az Aranyos-völgyébe kirándultak és Torda városával ismerkedtek. Kedden este a két egyetem fogadást adott a vendégek tiszteletére, úgy ahogy az illett.

Miként értékelhető cenzúramentesen a debreceniek látogatása?

Erre a kérdésre *Jordáky Lajos* professzor személyes naplóját idézhetem, aki ezekben a napokban a következőket írta.³ „A debreceni egyetemről néhány tanárból és 150 diákból álló csoport érkezett Kolozsvárra. A diákság ének- és táncsoportja és focicsapata. Talán nem is az a fontos, hogy az egyetemek közötti közeledésnek más útja is lehetséges volna, hanem a tény a fontos. Végre magyar városból emberek jönnek ide! A fogadás az igaz „jól szervezett”, de mégis itt vannak a magyarok részéről. Bartók és Kodály dalaival és a magyar táncokkal, erősítés ez az erdélyi magyaroknak...Bankett a debreceni vendégek tiszteletére. Jól sikerült. Jó

¹ A beszélgetésre Kolozsváron 1998. október 10-én került sor.

² A debreceni egyetem művészegyütteseinek kolozsvári fellépése. Igazság, 1956. IV. 24.

³ *Jordáky Lajos* naplójából. Medvetánc, 1988/1–2. 284.

Debrecen, Nagytemplom

kezdet, ha nem maradunk a szavaknál... *Daicoviciu* most is hordószónoklatot tartott. Kellemes meglepetést jelentett a román egyetem kórusának a szerenádjá a vacsora vége felé. Mindenesetre rendkívülien óvatosak voltak a beszélgetések”.

A kolozsvári napilapban megjelent néhány cikk elárul egy-két dolgot erről a „jó szervezésről”. *Ménes János* debreceni polgármester (akkor a Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke) programját is „gondosan” összeállították: Erdély „civitas primariájában”, az évszázados művelődési központban „helyiérdekű” üzemeket látogatott meg, a szamosfalvi üveggyárat, a mérlegkészítő részleget, a Városi Közüzemek autóbusz részlegét stb.⁴

Debrecen múltjának és jelenének összehasonlításáról sem felejtkezett meg a sajtó: „A Horthy-világ Debrecenje a demagógia, a faji uszítás, a mesterségesen szított vallási háborúskodás szennytengerében fuldokolt” írta ellenben „az új debreceni ifjúság különbbé érett, a kezüket a párt fogja, őket a párt vezeti új csúcsok felé”.⁵

Mikor viszonzózták a kolozsváriak a látogatást, kik vettek részt ezen az úton, hogyan fogadták a küldöttséget?

Kérem, a mi látogatásunk is négy napig tartott (1956. május 10–13. között). Küldöttségünk összetétele a következő volt: a Bolyairól részt vett 100 egyetemi hallgató, a Babeşről 50, a tanárok közül a magyar egyetemről jött *Nagy Lajos* prorektor, *Bodor András* az egyetem szakszervezeti bizottságának elnöke, *Kallós Miklós* tanár, mint „ideológiai vezető”, valamint *Jancsó Elemér* és *Tulogdy János* tanárok. A Babeş román egyetemről résztvett *Constantin Daicoviciu* egyetemi tanár, a küldöttség vezetője, *Pop Emil* akadémikus, Kolozsvár város részéről pedig *Vlăduț Viorel* a városi néptanács titkára és *Marincuş Valeria* a tanács tagja. Azt meg kell mondanom, hogy Kolozsváron az egyetemisták műsorának minden számát bemutattuk egy bizottság előtt a pártnál, ha ők kifogásoltak valamit azt nekünk figyelembe kellett vennünk. Amikor ez a bizottság azt mondta, hogy rendben van minden, akkor indulhattunk.

A debreceniek nagyon szépen fogadtak minket, sok száz diák orgona, gyöngyvirág és tulipáncsokrokat nyújtott át nekünk. A román és a magyar himnusz elhangzása után vendég-

⁴ *Ménes János*: Kellemes napokat töltöttünk Kolozsváron. *Igazság*, 1956. IV. 2.

⁵ *Somlyai László*: Üzen az új Debrecen. *Igazság*, 1956. IX. 25.

Kolozsvár, Farkas utcai református templom

fogadóink részéről üdvözlő beszédet mondott: *Ménes János* a Városi Tanács elnöke, *Varga Zoltán* rektor, *Kovács Ferenc* az Oktatásügyi Minisztérium egyetemi osztályának vezetője, *Károlyi Géza* az egyetemi DISZ bizottság tagja, részünkről *Constantin Daicoviciu*, *Nagy Lajos* prorektor, *Vlădu Viorel* néptanácsi titkár és *Oros János* a Babeş egyetem ifjúsági szervezetének titkára. Szép sikert aratott *C. Daicoviciu*, aki három-négy mondatot mondott románul, majd szép magyar beszéddel folytatta, így pillanatok alatt népszerű ember lett. *Varga Zoltán* rektor a diákok kolozsvári és debreceni látogatását a magyar és a román nép közötti hídépítésnek nevezte, amelyen a jövőben remélhetőleg a két nép szélesülő barátságának útja vezet, a beszédekben gyakran hangzottak el a költő szavai: „Dunának Oltnak egy a hangja.”⁶

Minket egyetemi tanárokat az Arany Bika Hotelben szállásoltak el, délután a program szerint a szovjet és a román katonák sírját koszorúztuk meg, este pedig a Központi Kultúr-otthonban bemutattuk műsorunkat Debrecen lakosságának.

Milyen tudományos megbeszélésekre, előadásokra került sor?

Látogatásunk második napján a Kossuth Lajos Tudományegyetemen a professzorok és egyetemi hallgatók előtt négy előadást tartottunk. *Constantin Daicoviciu* professzor a diákok politikai és társadalmi helyzetéről beszélt, előadását *Szabó István* köszönte meg, *Pop Emil* akadémikus a polen analíziséről, *Tulogy János* pedig a Magyar Autonóm Tartományról értekezett. Sikeres előadást tartott *Jancsó Elemér*, akit a román-magyar irodalmi kapcsolatok múltját ismertette, nagyívű értekezését *Juhász Géza* professzor méltatta. Érdekes beszélgetés zajlott le *C. Daicoviciu* és *Benigny Gyula* egyetemi adjunktus között, aki egykor a román történész tanára volt.

Ezután következett a debreceni egyetemisták előtt tartott művészeti előadás?

Igen és ebben a tekintetben úgy egyeztünk meg, hogy az előadás időtartama nem lehet több, mint másfél óra. Hét kérem, Debrecenben valami hihetetlen dolog történt! Az előadásnak több óra után még nem volt vége! Ugyanis, ha a Babeş együttese fellépett megtapsolták, nem volt semmi baj, de amikor a Bolyai együttese táncolt, énekelt, vagy bármilyen számot mutatott be a szöszöros értelemben nem tudták abbahagyni a tapsot, háromszor is kérték az ismétlést.

⁶ *Varga Zoltán*: Üdvözöljük Debrecenbe érkező kolozsvári vendégeinket. Néplap, 1956. V. 10.

Ekkor C. *Daicovicu* szólt nekem: „Bodor, ne engedd, hogy ismétljenek, ne ismétljenek”! Bementem hátul a színpalack mögé és bizony eléggé lekaptam a diákokat, a debreceniek nagyot néztek, hogy egy tanár így is beszélhet, de kérem nem volt mit tennem. Ezután azt gondoltuk, hogy minden rendben lesz.

Mi történt ezután?

Hát kérem a Bolyai énekkara utolsó számként elénekelt egy dalt, ami az engedélyezett programban nem volt benne, az „Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek” címűt. Kérem, ez egy középkori dal, amit a külföldre induló diákok, segédek énekeltek, s erről később kiderült, hogy csíki-székely dal. Nos, amikor ezt a dalt elénekelték, nem tudom mi történt, a közönség elkezdett sírni, vagy legalábbis könnyezni, amikor pedig másodszor énekeltek az énekkar minden tagja, fiúk és lányok mind sirtak. Hát kérem, így ért véget az előadás. Arra is emlékszem, hogy az előadás után *Pop Emil* akadémikussal mentem az Arany Bika szállóba, aki megnyugtatóan az előadást illetően, a román kollégák meg vannak elégedve mondotta, bár a Bolyait jobban megtapsolták, de a Babeş is megkapta a tapsot. A hangulat az ezt követő közös vacsorán, táncmulatságon igen jó volt, amin résztvett C. *Daicovicu* és *Szabó István* is. Kiderült ugyanis, hogy ők ketten Doberdónál együtt harcoltak, hosszan mesélték közös katonai élményeiket, amit sokan figyelemmel és élvezettel hallgattak.

Hogyan zajlott le a Magyar Dolgozók Pártja Hajdú-Bihar megyei bizottságának fogadása?

Másnap a megyei pártbizottság székházában fogadott minket *Komócsin Zoltán* megyei és *Pulai Árpád* városi párttitkár. Mi azt gondoltuk, hogy bizonyára udvariassági látogatásról van szó. Hát sajnos nem az volt, ugyanis a szívélyes üdvözlés után *Komócsin* nagyjából a következőket mondta: Önök nem ismerik az itteni helyzetet és fogalmuk sincs arról, hogy milyen bajt okoztak itt, mi attól féltünk, hogy a diákság között valamilyen zavargás robban ki. Hogyan lehetett ilyen műsorral idejönni – kérdezte – majd sorra vette az általa kifogásolt számokat, köztük a székely táncokat, a piros csizmát és végül az utolsó éneket, mely nem szerepelt a programban. Vegyék tudomásul – mondta –, hogy Magyarországon mintegy ötszázezer erdélyi él, akik rokonaikkal 2 millió embert jelentenek és ez a tömeg hihetetlen károkat okozhat az országnak.

Ezeket hallva C. *Daicovicu* reám hárította a felelősséget: „Na Bodor, mit csináltál”? kérdezte, pedig kérem, az előadott műsort ő is jóváhagyta. Meg kell mondanom, hogy mi valóban nem ismertük a magyarországi állapotokat, feszültségeket és én abban a pillanatban nem tudtam, hogy mit válaszoljak, néztem *Jancsó Elemérre*, majd *Tulogy Jánosra*, de ők elfordították a fejüket. És akkor *Kallós Miklóst* megszállta az ihlet: azzal kezdte, semmilyen csodálkozás nem lehet abban, ha a Babeş és a Bolyai egyetem együtteseivel emennek Jaşiba és ott a Babeş jobban megtapsolják, de abban sem, hogy a debreceni közönség a Bolyait tapsolta meg jobban, ne akarjunk természetes emberi megnyilvánulásokat hibának feltüntetni. És mi van abban kérem, hogy a lányok piros csizmában táncoltak, miért kell ettől megijedni? – kérdezte. Kolozsváron a Dermata-bőrgyár munkásai, ha bemutatnak egy kalotaszegi vagy egy székely táncot és a táncosok román nemzetiségűek, ugyanúgy öltöznek, mint ahogy itt a Bolyaista lányok öltöztek, de, ha román táncot mutatnak be és a táncosok történetesen magyar nemzetiségűek, akkor román öltözetet vesznek magukra és ezen senki sem botránkozik meg. Ez a magyarázat – akkor úgy tűnt – *Komócsint* és *Pulait* megnyugtatta.

Miként folytatódott a további program?

Debrecenben még megnéztük a Déri Múzeumot, a 400 éves Kollégiumot és a Csokonai Színházban az *Álarcosbál* című operát.

A negyedik és egyben az utolsó napot Budapesten töltöttük, vendéglátónk *Sóter István* oktatásügyi miniszterhelyettes és az Eötvös Loránd Tudományegyetem volt. De ez a nap sem telt el simán. Az történt ugyanis, hogy a debreceni diákok kikísértek bennünket az állomásra és ekkor C. *Daicovicu* azzal az ötlettel állt elő, hogy fejezzük ki a munkásosztály nemzetköziségét és közösen énekeljük el az Internacionálét, a „Föl-föl ti rabjai e földnek” című mozgalmi éneket. Az énekvezetőnk megadta a hangot és mi elkezdtük énekelni, hát kérem egyszer csak azt látjuk, hogy a körülöttünk álló debreceniek nem énekelnek és néhány taktus után elhallgatnak a mi diákjaink is. *Daicovicu* ekkor felszólította a tanárokat, hogy ki-ki ahogy tudja románul, magyarul, németül de fújja az éneket. Tehát kérem az történt, hogy a tanárok énekeltek, a diákok pedig hallgattak.

Budapesten is nagy kedvességgel fogadtak minket, minden tanár mellé egy kísérő csatlakozott az Eötvös Loránd Egyetemről. C. Daicovicu kísérője Tamás Lajos professzor volt, akivel ő az 1940-es évektől állandó vitában állt Dácia története, illetve a dákok–román kontinuitás kérdésében. Szerencsére Pesten a vita nem folytatódott és egész idő alatt barátságosan beszélgettek, az én kísérőn Tóth Zoltán professzor volt a román–magyar kapcsolatok kitűnő ismerője, aki tudomásom szerint az 1956-os forradalom idején a harcok áldozata lett. A diákok megtekintették az Országházat, a Budai Várat, a Halászbástyát, a Margitszigetet, a Népstadiont és meglátogatták az Eötvös Loránd Tudományegyetemet is.

Kolozsvárra hazatérésük után a román Securitate nem „érdeklődött” a Debrecenben és Pesten történetekről?

Hát kérem, ez volt a legnagyobb csodálkozásunk, az „elvtársak” nem jöttek, pedig el voltunk készülve a látogatásukra. Talán azért maradt el a velük való találkozás, mert Debrecenben ott voltak a Babeş, a román egyetem tanárai is. De meglepetésben azért volt részünk, ugyanis hazaérkezésünk után kb. egy héttel hivatott Gáll Kálmán az egyetem adminisztratív igazgatója azzal, hogy vendégünk érkezett Debrecenből. A megbeszélésen – a „vendégeinken” kívül résztvett Melegh Ferenc párttitkár, Balogh elvtárs a káderes, a tanulmányi igazgató – kiderült, hogy a debreceni vacsorán – állítólag – a karvezetőnk xenofóbiás megjegyzést tett, a magyarországi „elvtársak” azt kérték, hogy az illetőt távolítsuk el a Bolyairól. A karvezetőnk – akit mindnyájan korrekt, becsületes embernek ismertünk – határozottan tagadta, hogy Debrecenben vagy bármikor ilyen kijelentést tett volna, olyan személy sem akadt, aki ezt az állítólagos kijelentést hallotta volna. A vizsgálatot az egyetem tanulmányi igazgatója ad acta tette, de mindnyájunkat felháborított a debreceni „elvtársak” magatartása, akik ott nem szóltak semmit, majd lejönnek Kolozsvárra és bajt kevernek nekünk.

Ezek az „elvtársak” a magyar belügyi hatóságoktól jöttek?

Igen kérem, szóval nagyon csúnya dolog volt. Az illetőnek egyelőre a haja szála sem görbült, de 1959-ben a Bolyai és a Babeş egyetemek ún. „egyesítéskor” elbocsátották, tehát a magyarországi belügyesek közbelépésének mégiscsak lett következménye. Úgy látszik a debreceni közös vacsorán a tanárokon és hallgatókon kívül mások is részt vettek.

Mindennek ellenére a Bolyai Tudományegyetem első és egyetlen magyarországi (külföldi) útja tanárnak és diáknak egyaránt felejthetetlen élmény maradt, a diákok a kulisszák mögött történeteket alig érzékelték. A négy napról – a diákok között kialakult barátságokról, érzelmeinkről – Banner Zoltán írt a kolozsvári napilapban szép élménybeszámolót.⁷ Befejezésül őt idézem: „A hazafelé vezető út is tartogatott meglepetést, éjjel három órakor Püspökladányban (Pestről jövet) arra ébredtünk, hogy – Jó reggelt kívánunk, itt vannak a debreceni diákok! – Kétszáz debreceni barátunk utazott le Debrecenből saját pénzén, hogy még egyszer megöleljük egymást és újból megígérjük, hogy barátságunkat megőrizzük és segítjük egymást mindenkor...”

Az olvasási szokások változásai

Nagy Attila olvasáskutatóval beszélget

Székely András Bertalan

Dr. Nagy Attila az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi Módszertani Központja olvasáskutatási osztályának a vezetője. Megkértem, mutassa be a Honismeret olvasóinak a kutatóhely, illetve az elődeinek a múltját, kezdeteit, létrehozásának indítékait.

Harmincegy éve, hogy megalakult ennek az osztálynak az elődje. 1968. június 1-vel igénykutató csoportot hoztak létre a Széchényi Könyvtáron belül azért, hogy a statisztikai adatok

⁷ Banner Zoltán: Kolozsvár–Debrecen. Felejthetetlen négy nap. Igazság, 1956. V. 17.